

MYKOLAS KRUPAVIČIUS

JONAS BASANAVIČIUS—

DIDIS TĒVYNĒS MEILĒS MOKYTOJAS

KAUNAS 1927

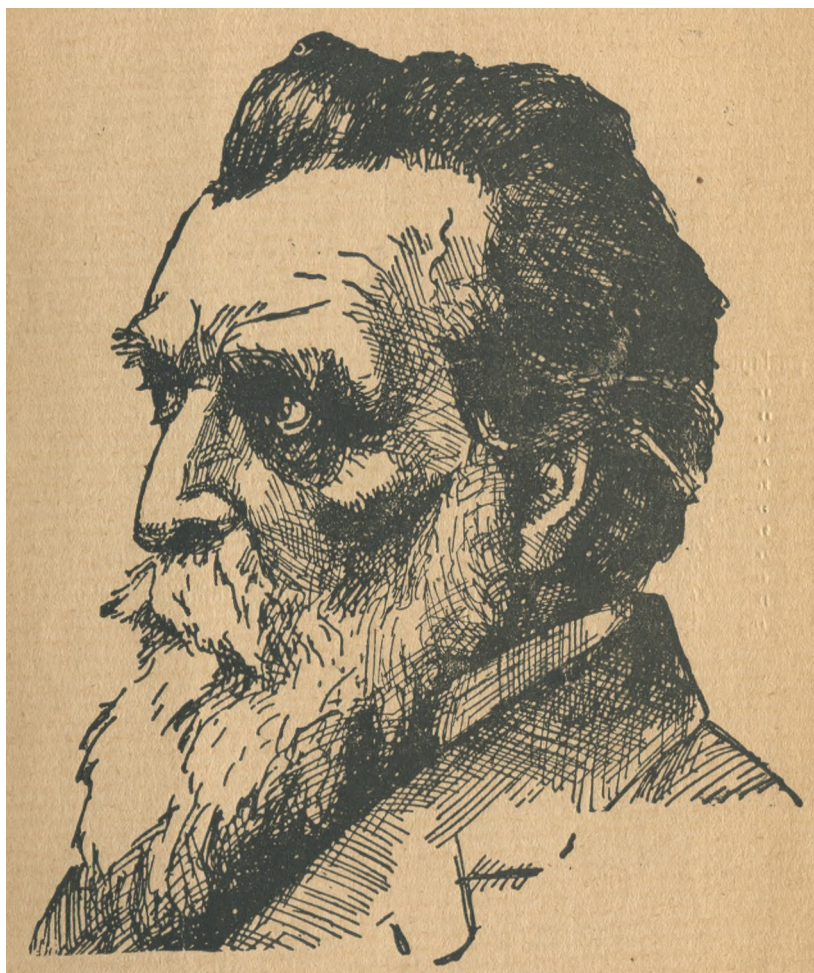
MYKOLAS KRUPAVI IUS.

JONAS BASANA VI IUS.

DIDIS T VYN S MEIL S MOKYTOJAS

K A U N A S 1927

D- ras Jonas Basanavi ius

Atitaisymai.

			Atspausdinta	Turi b ti
5	puslapis 11 eilut	nuo virš.	visuome	visuomet
5	„ 17 „ „ „		kurius	kuriuos
7	„ 22 „ „ „		trimoit	trimito
9	„ 22 „ „ „		majestiškai	majestriškai
10	„ 3 „ „ „		raism	rasim
10	„ 22 „ „ „		pergromul s	pergromulav s
10	„ paskut. eil.		laikrsšty	laikrašty
11	„ 21 „ „ „		vertesn s	vertesnis
13	„ 4 „ „ apa .		redaktorisn	redaktorius
13	„ 2 „ „ „		ussy	uszy
14	„ 17 „ „ virš.		nepriklausomas velionis	nepamirštinas velionis
15	„ 8 „ „ „		katalikai	katalikais

Amerikos Lietuvi Jaunimui.

Myl k, lietuvi, t brangi žem ,
Kame nuo amži t vai gyveno...
Myl k jos kalb , senov s b d ,
Jos giri kvap , žali sias pievas...
Myl k prabo i kapus garbingus,
Kur amžiais ilsis t vyn s s n s...

Myl k, Jaunime, savo t vyn , kaip yra myl j s m s tautos kilnūs t vas, jos žadintojas ir patriarchas a. a. dr. Jonas Basanavi ius. Myl k karštai, visa savo jauna širdimi, atsid j s, pasišvent s, pasiaukoj s, dirbdamas jos garbei ir gerovei. Myl k neži r damas kur esi gim s, kur gyveni, kur dirbi. Kai gimimo ar gyvenimo vieta Tau nepakei ia motinos - ji visur ir visada ta pati ir tik viena palieka, taip lygiai nepaisant to kur gimei ir kur gyveni t vyn palieka ta pati ir tik viena. Kaip myli savo motin — ar ji varguose ar pertekliuj gyvena, ar sveika ar suliegsi, ar jauna ar pasenusi, taip myl k ir savo t vyn Lietuv kokia ji beb t , kaip ji begvent .

Ar švie ia mums saul , ar orai aptem ,
Tu m s brangiausia prabo i šalis!
ia prakaitu m s aplaistyta žem ,
ia tiek atminim atranda širdis!
Ar laiminga ar varguose visados tu miela!
Atminimais taip gausinga ir brangi kaip siela!

Šie m s kilnaširdžio tautos dainiaus — Maironio žodžiai teb nie Tau gyvenimo keliarodžiu ir nuolatinu Tavo širdies ir proto vadovu.

T vynei myl ti noro ir j g susirasi dr. Basanavi ius gyvenime, jo darbuose. Suprask j, pažink ir pamilk. Jo keliai bus Tavo keliai, jo darbai bus Tavo darbai — suliepsnosi ir Tu tos šventosios t vyn s meil s liepsnele, kokia deg jis per vis savo ilg j amžel ir dirbsi darbus stabius savo senosios t vyn s motiut s garbei ir naudai.

Žiaurus gyvenimo likimas nublošk Jus svetim krašt . Daugelis J s gim t svetimoj valstyb j ir net savo t vyn s Lietuvos nesat mat . Basanavi ius mokina kaip ir svetimoj šaly gyvenant galima ir reikia t vyn myl ti ir jai dirbti. Ir tolimame

pasviety gyvendamas visumet esi ir turi b ti lietuvis. Lietuvi kalba turi b ti Tavo kalba, Lietuvos vargai turi b ti Tavo vargai, jos džiaugsmi — turi b ti Tavo džiaugsmi. Kartu su ja džiaukis, kartu su ja li d k. Ji yra Tavo t vyn ir tik vienatin t vyn , Žinok, jog—

Tas nelietuvis, kurs t vyn
Bailiai kaip k dikis apleis,
Kursai pamins, k bo iai gyn
Per amžius karžygi keliais.

Tas nelietuvis — kurs išsižadėj s savo t vyn s pasirenka sau kit . Tokius šiaudad šius vadina vaikais palaid nais, persimet liais. Juk nenor si tokio negarbingo vardo rašyti visiems amžiams m s t vyn s istorijos lapus.

Šiandien daugelis link manyti Tave, Amerikos Jaunime, bemirštant Lietuvai esant, išsigemant, suamerikon jant. Daugelis sako Amerikos lietuvi išėivij esant žengus viena koja karst ir n sant vilties jos išgelb ti iš tautin s mirties.

Lietuvi jaunimas steb klus yra padar s. Jis juk atgaivino bemirštan i lietuvi taut . Jis prived j prie nepriklausomyb s. Jis nepriklausomyb apsaugojo savo krauju Ir gyvastimi nuo daugelio priešinink . Nejaugi Amerikos lietuvi jaunimas b t silpnesnis dvasia už Lietuvos jaunim ? Nejaugi jis taip lengvai išsižad j s savo tautos ir lietuvi vardo b t pasidav s svetimoms takoms? Nejaugi jis b t pamirš s savo mo iut t vyn ir savo bo i garsi praeit ? Argi jis panor t pats eiti kapus, darydamas amžinai nepamirštam savo t vynei skriaud ? Ne. Netikiu. M s laikais Lietuvis to nepadarys. Šiandien negali tautos mirti, kada šimtme iais palaidotos tautos keliasi iš numirusi .

Protestuok ir Tu, Jaunime, prieš tuos, kurie Tave vadina gyvu lavonu, bemirštan iu Lietuvai. Savo išugdyta karšta t vyn s meile ir gyvais darbais rodyk tuos tar jus klystant, kad ir svetimojoj šaly gyvendamas pa m s „arkl , knyg , lyr eik Lietuvos keliais“, [rodyk savo darbais, jog Tu savo pasir žimu, savo dvasios galiomis, savo atsparumu, savo t vyn s meile nemenkesnis esi už Lietuvos jaunim , taip gražiai savo vard rašius Lietuvos istorijos lapus. Ir nepamiršk niekados, kad, Dieve saugok, pats mir s Lietuvai, pats paskend s amerikonizmo j roj, skandini ir žudai vis esan i Amerikoj lietuvišk j visuomen . Toji gi visuomen sudaro vis pasauly esan i lietuvi tre i dal . Tokios žudyn s, toki Tavo žygi nepamirš Lietuva kol ji bus gyva. Tu už tai atsakysi ir prieš Diev , ir prieš savo t vyn Lietuv , ir prieš vis žmonij . Juk nesiimsi tos sunkios atsakomyb s, Jaunime! Juk nenor si tos juodos amžiais nenuplaunamos d m s nešioti savo s žin j! Sušuk tad, Jaunime, savo galingu balsu: „*Mes esam gyvi, lietuviai mes esam, lietuviais mes bsim ir mirsime jais. Mes savo spinduliuojan ia t vyn s meile gaivinsime vis Amerikos lietuvi išėivij . Mes ir už j r mari*

*gyvendami dirbsime savo brangiai t vynei: jos garbei, jos nau-
dai!*" Aš tikiu tuo, tiki ir visa Lietuva. Juk neapvilsį to pasiti-
k jimo?

Šitokiems Tavo šventiems ir garbingiems pasirinkimams stip-
rinti ir nuolatos gaivinti skiriu Tau, Jaunime, ši maž dovan l .
Gyvendamas dr. Basanavi iaus dvasia—savo pasiryžime ištes si;
ne tik pats nemirsi tautai, bet mirštan ius jai sugeb si gaivinti.
Eidamas to Lietuvos Moz s keliais kursį lietuviams ir Lietuvai
garb ir galyb , koki jisai yra suk r s ir nusipelnysi iš savo
vientau i amžin pad k ir pagarb , koki jisai yra nusi-
peln s.

Myliu Lietuv ir lietuvius visomis savo galiomis, myliu
Tave, Jaunime, noriu su Tavim kartu dirbti savo brangiai t vy-
nei, man r pi Tavo ateitis, Tavo darbai, man ne „vis tiek pat“,
kokiais keliais eisi ir koki vaisi savo gyvenimu Lietuvai pa-
gaminsi. D l to skiriu Tau ši maž dovan l . Skiriu Tau j
meil s ir pasitik jimo kurstomas. Su tokia pat meile ir pasiti-
k jimu priimk j iš man s. Ir padav vienas kitam broliška
rankas, Dievo padedami, stokime kiekvienas savo gyvenamam
krašte visi išvien ir sutartinai did darb — Lietuvos ir lietuvi
garb s ir galyb s k limo darb ,

Mykolas Krupavi ius

Lietuvi Krikš ioni Demokrat partijos pirmininkas.

Kaunas.

Geguž s m. 15 d. 1927 m.

A. a. Dr. Jonas Basanavičius

Daugel krito s n , kaip t lap rudens“... s n geriausi s n rinktiniai , Lietuvos s n . Krito ir tebekrenta — vieni vos tik darban ženg , kiti pus j , kiti gyvenimo slenkis io pasiek , jaunu i , pusamži , žilagalvi seneli . Kap kapai nus jo skersai ir išilgai Lietuvos žemel , nuo Lietuvos ligi Uralo, nuo Uralo ir vis plat j Sibir . Kiekvienas j neš savo širdy Lietuvos laim s karštai liepsnojant troškim , tvirt pasiryžim kovoti už j lig paskutinosios ir darb nuveikt . Vieni krito nepakeldami kal jim tvankios atmosferos, kiti—neišlaik sunkios ištr mimo kelion s, t li—nuo prieš kulipkos ar carišk kartuvi , kiti dar buvo nepakeliamos gyvenimo naštos parblokšti ia pat šalia savo kurstomos ugnel s. Kiekvienas iš j buvo apgail tas, apraudotas. Kiekvieno j mirtis taut gedul apsiausdavo. O visas tas Lietuvi tautos Golgotos kelias kar iom ašarom apšlakstytas, godom nugodotas... Vieni krito kiti rados ir švent j tautos darb t s . T s ir tikslo pasiek —Lietuvi tauta pakilo iš sunkios ligos patalo ir ant sav koj stipriai atsistojo.

Džiaug s Tautos T vas, Lietuvos patriarchas, didis t vyn s vyras, savo darb vaisi sulauk s. Kap kapai, auk aukos gelte gl jo kilni j šird , tiek savo kari nustojus, tiek id jos vaik kovos laukuose praradus. Bet buvo ramus. Jis didel darb dirbo, dirbo s kmingai, o dideli darbai auk reikalauja. Neramyb sl g t diding j senel tik dl to, kad dar ne visa Lietuva išsivadavusi iš pl šri j ereli nag , kad jos širdis—Vilnius kankinas baltojo erelio naguos, kad Gedimino pily plevesuoja lenko v liava. Bet ir tam slogu iui nepasidav , dvasios stipryb s nenustoję, kovos liepsnos negesino. Pats, kaip paskutinis krivis pasiliko prie savo šventos ugnel s aukuro bud ti, j kurstyti ir laukti, kol m s narsuoliai kareiv liai ne žengs Senojo Vilniaus gatves, kol nesuskamb s jame galingoji pergal s giesm , o Gedimino bokšte nesuplevusos m s gražioji trispalv v liava. Lauk ir... nesulauk . Lygiai devynerius metus eidamas uoliausio tautos sargybinio bud tojo pareigas, lygiai devynerius metus sulauk s savo darb vaisi , ne tiek savo atgaivintosios tautos džiaugsmis džiaugdamos, kiek jos vargais vargdamas, jos li desiais li d damas — krito... Krito švent j tautos

darb dirbdamas, krito savo pareigas eidamas, krito iš tautos sargybos vietas nepasitraukdamas. Gyvenimo varg ir amžiaus išvargintas nebepakl sunkios gyvenimo naštos... Jis mir ir atgul šalia t savo vaik , kurie savo gyvastimi nuties keli savo brangiai Lietuv lei laisv , nepriklausomyb .

Mir kilniausis Lietuvos s nus, mir tautos atgijimo patriarchas, mir tautos laisv s nenuilst s varpininkas, *Jonas Basanavi ius mir* .

Visa našlait tauta juodu li desio gedulu apsisiaut , skaudžiai nusiminimo g la jos šird suspaud Ir ašaromis akys papl do. „Našlai iai palikom be t vo glob jo“.

Lietuva...

Likimas išb r

Tau sielvar t j r ...

Ant amžino kapo

Eršk iai be lapo,

Po kryžium—našlai iai apverktoms akims“¹⁾.

* * *

Didis buvo m s Basanavi ius. Didžius darbus jis nudirbo. Basanavi ius Lietuvai — kas senov s žydams pranašai. Ir pranaš keliais jis jo savo pašaukimo darbo dirbti. Gim jis grynai lietuviškoj šeimoj. T vai buvo giliai tikintieji ir uol s katalikai. Su motinos pienu jis žindo karšt t vyn s meil ir prisirišim prie katalik tikybos. Pastaroji nepalanki gyvenimo s lyg tapo nusilpninta, apdildyta, bet ne visai išrauta. Pirmoji gi liko visam amžiui, ji augo stipr jo ir tapo jo gyvenimo žvaigžde—vadove, aukš iausiu gyvenimo tikslu. Neaugo ji savaimė. Jis ugd j . To nedarydamas, b t gal tap s „rodaku“. išsigim liu, kaip daugelis m s , kad nors ir šiaudin j pastog j gimusi inteligent . Savo t vyn s meil ugd atsid j s, sunkiu darbu, be perstog s. Savo t vyn s meil jis s m ir stiprino iš Lietuvos garsios praeities. Kaip jis pats sakosi, pirm žini gav s apie Lietuvos prait iš savo t vo. Gimnazijoj b damas jau skaito Strykowski'o, kronik , Długosz' , Kromer , Kraszewsk ir kitus kronikininkus ir rašytojus, kurie savo raštuose liet Lietuvos prait . Jau gimnazijoj b damas, jo paties žodžiais tarus, „buvo patogiai susipažin s su lietuvi istorija“²⁾. Važiuodamas Maskvos universitetan, sustoj s pakeliui Kaune jo paži r ti t viet , apie kurias teko skaityti gimnazijoje. „Ant Nemuno kranto, rašo jis, apd mojau griaudžiai ne vien kruvin atsitikim su

¹⁾ M. Gustai io.

²⁾ Lietuviszkiej Raszta i r Rasztininkai Tilž . 1890 m. 175 pusl.

kryžiokais, ties Vilijos krantu užniuniavau „Wilja naszych strumieni rodzica“, kuri dar gimnazijoje b damas taip tankiai buvau dainav s“...¹⁾)

Maskvoje nenustoja šalia savo tiesioginio darbo ir Lietuvos praeities studijuoti. „Vaikštini ja universiteto ir Rumiancevo muziejaus bibliotekas, kur atrad s daug akv v knyg apie Lietuv , prad jo vis gilyn Ir gilyn lietuvišk pra eig bristi ir pirmais metais surinko ne maža medžiagos Keistu io gyvenimui ir darbams aprašyti“²⁾). Lietuvos praeities tyrimo darbo jis nenutrauk ir medicin studijuodamas, nors daug laiko iš jo paimdavo darbas laboratorijose ir klinikose. Atostog metu visuomet lankydavosi Vilniuj ir Kaune, kur konferuodavo susipažin s su Baranausku, Jaunium ir kitais žinomais lietuviais ir knaisiodavo muziejus ir prieinamus archyvus. Liekiu laiku gi rankioja dainas, pasakas, mjsles, kurios v liau buvo išleistos atskiromis knygomis kaip pav. „Oškabali dainos“ ir kitos. Be to rašin ja kai kuriuos vokie i , lenk , ir lietuvi laikraš ius, pagaliau 1879 m. baigia universiteto mokslus. Kaip gabus vyras paliekamas prie universiteto toliau gilinti mokslams. Bet d l l š stokos nepasilieka. Kur dabar pakrypo jo keliai? kur krašt pasuko darbo dirbti? V lionis važiuoja Bulgarij . Kaip? Bulgarij ? Toks t vynainis, retas patriotas svetim krašt , ir dar tuomet, kada Lietuvoj „nei žodžio nei rašto“, kuomet Lietuva sunkioj agonijoje su mirtimi kovoja? Kokios galyb s danginaj kit pasviet ?

Savo autobiografijoje jis kukliai pasisako važiav s ten sveikatos taisyti. Bet žinant Basanavi i , jo tikslus ir darbus pradedant nuo gimnazijos ligi universiteto pabaigimo — nesinori tik ti jo aiškinimu. Tam netik jimui jis pats duoda pamato min tojoj savo autobiografijoje, kur tarp kitko sako: „Iš Herodoto rašt jau man tuomet buvo žinoma, jog senov je vis Balkan pussal apgyvenusi buvo didi Trak tauta daugyb mažesni gen i pasklidusi; iš Herodoto tat liudijimo man žinoma buvo taipogi, jog ir Trakai tokiu pat b du, kaip ir senov s lietuviai savo didži nams, lavonus j sudegin , arba šiaip ant žem s palaidoj , didžius kapus supilti buvo m g . Be to iš M. Praetoriaus „Orbis Gotichus“ man žinoma buvo, jog šis vyras vard vieno trakiškio dievo „Gebeleldris“, lietuvišku žodžiu „gyveleidis* (gyvyb leidži s, duod s) išaiškino, o v liau Daukantas, nors neatsiremdamas ant tvirt pamat —Trakus, Dakus ir Getus už lietuvi sent vius buvo pripažin s. Vardai „Trak“, „Dak“, „Get“ ir kit jau ir man seniau lietuviškus paneš -

¹⁾ op. cit, 177 pusl.

²⁾ op. cit. 178 pusl.

jo¹⁾. Be to bulgar tauta buvo iš tosios pat ligos, kaip ir lietuvi tauta, išgijusi, savo nepriklausomybę atgavusi. Dėl šit dviejų motyvų, reikia manyti, jis išvyko svetimam kraštam. Jam reikėjo pagilinti Lietuvos praeitį ir pasimokyti iš gyvų pavyzdžių, kaip apmirusios tautos prisikelia ir nepriklausomai gyvenimui stoja. Taip tvirtindamas, tariuos neklystis. Mano išvadas patvirtina ir lankymasis velionies iš Bulgarijos ekoslovakijoje tautinio atgijimo studijuoti. Jis norėjo Lietuvon grįžti apsišarvojęs ne tik teorija bet ir rėpinosi praktikos gyvenimo patyrimais. Kad jam reikėjo mąstyti praeitį tame krašte studijuoti, parodo jo darbai. Jis daug ten dirbo šioje srityje: tyrė, studijavo, rašė. Tame laikotarpyje pagamino visų eilę taip vadinamų traktatų studijų. Kai kurios joms spausdinamos vairiuose Europos laikraščiuose, kai kurios išeina atskiromis knygelėmis, kaip pav. „Žirgas ir vaikas“, „Žiponas bei Žiponas“, „Auksingumas bei sidabringumas lietuvišką dainą* ir visų eilę kitas. Negalėjo nepaveikti pasirinkimui sau Bulgarijos ir baimės rusų lietuvi tautos persekiojimui. Jam buvo aišku, kad savo planus užsibrėžti Lietuvoj vykdyti negalės. Jam reikėjo laisvės. Kad šis motyvas turi rimto pamato, matyti iš to, kad 1905 m., kai tik silpnutis laisvės spindulys sužibėjo mūsų padangėje ir davė jam bet kokios vilties laisviau dirbti savo tėvynei, metė savo ištaigingą gyvenimą svetur, išsižadėjo garbės, kurios savo darbais nusipelnė bulgar tautos, bet visa — grįžta savo tėvynei dirbti savajam, jo taip numyltam krašte, su savais ir saviesiems. Štai dėl ko velionis atsidūrė Bulgarijoje. Štai dėl ko jis ten išgyveno 25 metus. Jis taip padarė ad majorem Lituaniae gloriam. Ir kažin, ar apsigyvens Lietuvoj nuo pat universiteto baigimo dienos mūsų patriarchas bėgtas, kuo šiandien lietuvi tautai yra? Ar bėgtas nuveiks tuos didžius darbus, kuriuos tik keli pasirinkę nuveikė? Skverbte skverbiasi mintis galvon, ar nebus Apvaizda ir jam nurodžiusi keli, kaip senovės Mozei, kad išvestų mūsų tautą iš „nelaisvės namo“. Juk ir „Aušra“ jį pagimdė. Jis pribrendino mintį stotį platų Lietuvos žadinimo darbą, jį pasirinko priemones ir būdus tam tikslui siekti. O toji priemonė — „Aušra“. Paties Basanavičiaus prisipažinimu „Aušros“ steigimo mintis gimė 1881—2 m., kada jam teko susisiekti su Andr. Višteliausku ir Jurgiu Mikšu, „Pradži ir prog tai miniai išplėsti davė jo geras draugas, genialus kalbėtojas, didžiausias Prūsų lietuvi biuolis dr. Jurgis Sauerverinas²⁾). Bet tik mintį išplėsti ir realizavo Basanavičius. Prie „Aušros“ išleidimo paskubino tai, kad „Lietuviškoji Ceitunga“ atsakė dėti jo patriotinius straipsnius. O jam gerai buvo suprantama, kad be savos spaudos nieko nenuveiksi, jokio platesnio tikslo neatsieksi. Be to, „Aušra“ vedė pats Basanavičius. Pats

1) op. eil. 184—5 pusl.

2) „Aušros“ 40 nr. sukaktuvėse. Philadelphia. 1923 m. 14 pusl.

j redagavo ligi 7 Nr., reikalaudamas si sti jam visus rankrašius perži r ti. Tokiu b du dav jai turin ir krypt . V liau— negal damas d l technikos kli i pats laikrašt redaguoti, priži r ti, laiškais davin jo nurodym , kas jame gera, kas bloga; kas daryti ir ko nedaryti. Jei tad ir buvo „Aušroj“ straipsni ir min i , nesutinkan i su jo tikslais ir taktika, tai vis d lto, bendra savo kryptimi ir dvasia „Aušra“ buvo Basanavi iaus dvasios padaras.

Kas buvo „Aušra“? Tai buvo tas galingas varpas, kuriuo velionis visomis savo paj gomis ir be perstog s skambino lietuvi tautai, keltis iš sunkaus ir ilgo miego. „Aušra“ buvo tas varpas, kurio tiršti aidai aid jo po pla i j Lietuv , skverbdamiesi ne tik jos tamsiausius kampus, bet pasiekdami slap iausius suramb jusios lietuvio tautin s s mon s užkaborius, j jautrino, žadino ir verste vert tuos aidus suprasti, vertinti ir išvadas padaryti. Tas varpas prityrusio žadintojo — pedagogo rankose kalb jo, kas reikalinga buvo kalb ti tautinio letargo pad jime esan iai tautai, kalb jo suprantamai, tikinamai, jaudinamai ir griežtai—„kelk lietuvi iš mirtinio miego; stiprinkis savo t vyn s garbinga praeitimi ir stok savo garsi j prabo i kelius“. Ir lietuviai, kaip tie numir liai didžiojo teismo dienoj išgird archangelo trimito aidus, k l s stojo ir ženg Lietuvos laisv s link. K l s pras iok liai, k l s inteligentai; k l s nes moningai laiko dvasios ir aplinkybi veikti užsnud liai; k l , s moningai išsižad j savo tautyb s ir stoj svetim j eiles. Vado kariuomen diena iš dienos did jo — pl t si, k l si ir savo žadintojo darb dirbo. Atsivert li , susiprat li eil se buvo eilini kari , buvo ir general . Vincas Kudirka—dvasios gali nas—tautos atbudinimo didvyris — uolus Basanavi iaus id jos vykdytojas — dr sus su lietuvi tautos priešininkais kovotojas prie pastar j r šies priklauso. Užsispyr s, atkaklus „rodakas“ Varšuvos ideal garbintojas, savo gimtosios kalbos nem g jas ir pašiep jas—ilgai spiriasi ir nepasiduoda to raganiaus varpininko gundinimams; savo siel stipriai užrauk s ne sileidžia jo aid tarsi bijodamas iš Sauliaus virsti Paulium. domi atsiminim pats Kudirka apie tai suteikia. Štai k jis rašo: „Bevažiuojant jis (Basanavi ius) atsiliep : „Panowie zaspiewajmy“. „Aš... buvau paketin s prisid ti. Tik štai Basanavi ius užved lietuviškai: „Augin t vas du s neliu“... Rodos, kad man gerkl už m iš g dos. „Chlop“ — pamislįjau sau lenkiškai ir nuleid s nos tyl jau.

...Basanavi ius studentas Maskvos universiteto j s pasisveikin s su mokytoju ir prakalb jo mus lietuviškai... „Komediant“... pamislįjau sau lenkiškai ir apkait s nusikreipiau šal ... Tai buvo Kudirkai gimnazistu esant. Kudirka jau ir studentas.

„Parvažiavau iš universiteto vasarot Lietuv . Vienas kunigas papasakojo man, kad išeisi s lietuviškas laikraštis, parod

savo lietuviškai rašytas eilutes ir Basanavi iaus laišk apie an laikraš t. Perskai iau laišk ... smilktel jo kas širdyje. Smilktel jo ir v l rodos nieko. „Bawisl dzieci“— pamislijau sau lenkiškai. Tik nuo tos valandos gana tankiai prad jo skraidyti po mano galv mislys apie Lietuv , lietuvius, lietuviyst , širdis, vienok, ant t misli neatsiliepdavo.“

Bet štai ir „Aušra* Kudirkos rankose. Akis nuleido paskait s, nubalo, apsikniaub s ašaromis prapliupo. Išsiverks „pasijuto didis, galingas, pasijuto lietuvis es s“¹⁾. Ir tokis žmogus ne steng apsiginti nuo Basanavi iaus — varp aido. Ir jis buvo nugal tas ir Lietuvos kelius statytas.

Vienas jaunesni j aušrinink prof. J. Jablonskis štai kaip „Aušr * vertina: „Maskvoj po kiek laiko jau buvo gird ti, kad J. Basanavi ius, tada Bulgarijos gydytojas, ketin s m s laikraš t išleisti užsieniuose. Mes, maskvie iai, to laikraš io pasirodant lauk m. Jo pagaliau ir susilauk m. Basanavi iaus „Aušra“ — jos mintys, kalba ir žodžiai, — kaip perk nas trenk pasirodžiusi m s tarpe ir tuoj išblašk visus... abejojimus ar svyravimus. Man toji naujoji m s gyvenimo pradžia, tas naujos evangelijos žodis, m s pa i raštu išreikštas, didžiausi padar sp d ir aiškiai past m jo mane, kaip ir mano draugus, nauj j darbo keli . Jau visur, rodos, ypa Lietuvoj atsid rus atostogoms, — tarp jaun j vargonink , mokytoj , kunig ir kit to laiko krašto švytur li , — m m visi dr siai apie t „Aušros“ evangelij kalb ti ir, jos išjudinti ir suraginti, k ne k nauja daryti, svarstyti. V liau gyvenimo aplinkyb s mane ir vien kit mano draug v l buvo kur laik iš vagos išvariusios, bet vis d lto tas didysis J. Basanavi iaus „Aušros“ past m jimas padr sinimas ir suraginimas buvo mums reikalingas, reikšmingas...

Be „Aušros* V. Kudirka, man rodos, lietuviams b t visai žuv s, kaip be to didžiojo J. Basanavi iaus žingsnio b tum m daug kas ir kiti n t mažmoži nenudirb , kuriuos šiaip taip... dirbin jom“²⁾.

Iš kur toji magiškoji tautos varpininko—Basanavi iaus galyb ?—J rasime „Aušros“ 1. Nr. Basanavi iaus rašytoj prakalboj. „Homines historiarum ignori semper sunt pueri“. (Žmon s nepaž st praeities vyki , yra vaikai), Deda jis savo prakalbos motto ir toliau rašo: „Kaip kiekvienas žmogus atsimindamas vis savo gyvenimo b g, atsiži r damas atgalios mato ir numano, kas jis yra buv s ir kuo tap s, supranta, koki savo ypatybi d liai jis tap s toks, o ne kitoks; taip ir visa m s gimn tur t atminti ir pažinti pra jus laik , kur yra gyvenus ant šios Lietuvos žem s, ir visus laimingus ir nelaimingus atsi-

¹⁾ Vinco Kudirkos raštai, t. II. p. 211—14. Cit. iš „Aušros“ 40 m. suktuv se p. 221—2.

²⁾ iliustruotoji Lietuva. 1926 m. 47 nr.

tikimus, kurie šiokiu ar tokiu būdu padarė mums giminaičius. Šiandien regime ir pavedėj tiems vargams, kuriuose mes gyvename". Vilius Kudirka taip pat išreiškė trumpiau— „Iš praeities tavo senosios stiprybės semia“. Iš praeities pats didysis tautos žadintojas sustiprėjo, praeitimi ir kitus nuostabiai sukmingai žadino ir stiprino.

O kas toji praeitis Basanavičiaus išmanymu? Jis pats savo mintyse prakalbojė duoda atsakymą šiuo klausimu, štai kaip rašydama: „Jei kožnas geras ir patogus senosios goduoja savo tautą ir tautą, tai ir mes šios gaudynės lietuviai turime sekti pavyzdžiu gerosios senosios Lietuvos: todėl liai pirmiausia turime pažinti jos senovišką gyvenimą, būdą, darbą ir tikybą, jos darbus ir rūpesčius; nes jos gyvenimą pažinę, pažinsime geriau juos, o juos pažinę ir patys pasižinsime“. Bet jis eina dar toliau—praeitis jam yra visa kas savo Lietuvoje yra: perkno kirvelis, akmuo, kepurė, kryžius, drabužis, pilekalis ir tt. ir tt.

Tas pylims laukuos, kuo nuogažni kso,
Kryžius apsenęs, kuo prie kelio st kso,
Krauk akmen sukrauta prie tako
Vis gyvenimą lietuvi apsaoko¹⁾.

Iš kiekvieno tokio liekanos-daikto Basanavičiaus majestriškai išveda garbingą Lietuvos praeitį, nurodo jos brangumą, mokina vertinti lietuvių kalbą ir savąją tautą. Kiekvienas toks liekanos-daiktas sumanaus patriarcho rankose yra tas varpas, kurio aidėsų suvirpina sustingusi lietuvių siela ir naują gyvybę įkvėpia. Pasiklausykime tik. Mintys apie senosios Lietuvos pilis straipsnyje taip baigia: „Per ilgus vergų metų išnyko senoviškos giesmės, raudos ir pasakos, kuriose veikalai mūsų tautos apipasakojami buvo. Kryžiuokams mūsų žemėje sikrus, Lietuvai jos rankas patekus, išnyko garbingosios tautos, josios stiprybės, tautos meilės, o prasidėjo ilgos eilės nelaimės. Kas gi bet liko mūsų tautos? Atsakymas trumpas: — raštai apie jos senosios veikalus ir piliakalnius — tai visos mūsų istoriškos liekanos. Raštus paliko daugiausia patys vokiečiai ... Piliakalnius vien patys mūsų prabojai supilstė; šitie tad kalnai yra vienintelės liekanos mūsų tautos darbo. Kitos tautos turi daugybę visokių senosios puikių palaikų, kuriais garsėja; *mes vėl galime garsėti ir girtis vien piliakalniais* — tais piliakalniais, kurie ir tolimiausiems vaikams vaikams *liudys apie garbingus senosios prabojos veikalus... Jei Lietuva iki šiai dienai gyva dar liko, tuo mes kalti esame stiprybei mūsų garbingą prosenią* bei pražilusius mūsų piliakalniams. Godokime tad mūsų piliakalnius.“ Kiek kilnaus ir gražaus jausmo, kiek tyro patriotizmo šiuos

¹⁾ „Apie senosios Lietuvos pilis“ Basanavičiaus. „Aušros“ I Nr.

²⁾ Mano pabraukta. M. K.

žodžius d ta! Dar šiandien širdis džiaugsmu plaka paskai us. Paimkim v l straipsnio „Senatv lapin s kepur s“ pabaig , ia t pat rasim. Ir štai k Basanavi ius rašo: „Jeigu jau m s dienose lietuvis nieko kito senesnio netur t , kaip savo lapin , tai *ir tuo syk jis pasigirti gal t , kad jo kepur yra senesn už ne vien šios dienos taut ir kalb*“.)

O kokias gražias išvadas jis prieina priešistorinius lietuvi amžius tyrin damas. Jo tvirtinimu lietuvi tauta buvusi didel , galinga ir labai kult ringa tauta. Savo kult ra ji stov jusi aukš iau kaip Egipto kult ra. Jos tikyba buvusi vis senov s tiky b šaltinis. Net Rom n ir Graik tikybos yra kilusos iš lietuvi tikybos. Germanai ir slavai taip pat savo tikybos pagrindus skolij iš m s prot vi . Senov s lietuviai dav pradži visai ši dien Europos kult rai. Lietuviai tur j savo rašt panaš jeroglifus ir t.t. ir t.t.

Ši dien mokslininkai su tokiomis Basanavi iaus išvado mis nesutinka. Vadina j svajotoju, tik romantiku, nemokslingu ir t. t. Teb nie man leista paabejoti ir t mokslinink tokiu griežtu tvirtinimu. Pasakykite, ar yra žmogus, kuris geriau už Basanavi i b t susipažin s su lituanika? Ar yra mokslinink , kurie daugiau b t toms studijoms laiko pašvent ? N ra. Basanavi ius yra pergromulav s vis literat r , archeologij , folklor ir kitus istorijos mokslo šaltinius, kurie tiesioginiu ar netiesioginiu b du lie ia Lietuvos praeit . Basanavi ium tad yra pamato daugiau tik ti šiuo klausimu, negu kitais mokslininkais. Tiesa, apie priešistorinius laikus sunku padaryti tiksli išvad . Jas darant tenka daugiau ar mažiau vaduotis sp liojimais. Kas tad gali b ti užtikrintas, kad kit mokslinink šiuo reikalu išvados yra teisingesn s už Basanavi iaus išvadas?

Basanavi ius kalbamoj srity nebuvo diletantas. Jis buvo mokslo žmogus ir žinojo mokslo metodus. Prie savo studij jis reng si ilgai ir su dideliu atsid jimu, Jo mokslo rašt yra j vairiuose Europos žurnaluose: rus , vokie i , lenk ir bulgar . Leisiu sau ia priminti kai kuri jo mokslo darb vertinimus. Bulgar kalba jis paraš be kitko: „Medžiaga d l Bulgar sanitarinės etnografijos“ ir „Prie epigrafikos ir archiologijos Aukštosios ir Žemosios Mysijos“. Bulgariškoji „Medicinska besieda“ rašydama apie šiuos veikalus sako: „Basanavi ius atlik s tok didel darb , kuris es s vienatinis tuo tarpu m s (bulgar) medicinos literat roje ir kursai tapt bet kurios kitos literat ros, daug turtingesn s už m sišk j turtu ir pasididžiojimu.

Vienos universiteto prof. D. K. Jire ek vadina šiuos raštus brangiais, iš kuri pasaulis gal s susipažinti su pad nojo Bulgarija.

Dr. Oskar Hovorka Edler von Zderas savo recenzijoj d toj laikrašty: „Centralblatt für Anthropologie, Ethnologie und Urge-

1) „Aušra“ 5—6 Nr. Mano pabraukta. M. K

schichte (Breslau, 1897 m.) sako, kad tas raštas pad jo pamatus Bulgariškai antropologijai.

Garsus antropologas dr. J. Deniker savo veikalė „L'Etude anthropologique des populations de l'Europe“, ir dr. L. Niederle — veikalė „O povuodu Slovanu (v Praze 1896 m.) panaudojo šiuos veikalus kaip rimtus ir turin ius mokslin s vert s.¹⁾

Basanavi ius tad tur jo mokslinio metodo ir gal jo rašyti mokslinius veikalus. Su pirmiau tad min tais mokslininkais pilnai galima bus sutikti tik tuomet, jei jie pagamins apie Lietuvos priešistorinius laikus daugiau tikinan i ir rim iau pagrist rašt ; juo labiau, kad kiek teko gird ti ir nabašninkas B ga savo filologini studij išvadamis buvo besiartin s prie kai kuri iš šios srities Basanavi iaus išvad .

Bet tegul pagaliau ir taip bus. Tegu Basanavi ius buvo tik romantikas. Tai pasakykite man, kas daugiau b t nusi-peln s Lietuvai — ar romantikas Basanavi ius, ar bet kuris grynas mokslininkas? Jokie gryniausi mokslininkai neb t padar to, k yra padar s Basanavi ius. Jis savo romantizmu prik l Lietuv ir to mums užtenka. Jeigu jis savo mokslo darbams net s moningai b t panaudoj s romantizmo element , tai m s akyse jis dar didesnis, dar vertesnis b t , nes tuo pasirodyt dideliu m s tautos žinovu, rimtu pagarbos vertu psichologu ir visuomenininku. Antra vertus, kad jis didžiausius gryno mokslo darb tomus b t priraš s, tai vis d lto Basanavi ius lietuvi tautai b t brangesnis kaip tautos atgaivintojas, negu kad kaip mokslininkas. Kaip tautos t vas ir patriarchas jis gyvens lietuvi tautoj tol, kol gyvens lietuvi tauta, mokslinink atminimas neilgas paprastai b va, o jeigu ilgiau išsilaiko, tai tik nedidelio specialist b relio tarpe.

M s tautos varpininkas — mok jo patraukti talkon prie tautos žadinimo varpo ir žymesnius kit taut mokslininkus, kurie raš apie lietuvi kalb , raštus bei darbus: kaip Bezenberger, Völker, Šleicher, Geitler, Veckensleit, Leskien, Brugman ir kitus. Apie juos rašydamas siek to paties tikslo — parodyti lietuvi kalbos gražum ir brangum , o lietuvi tautos kilnum . Tuo m s inteligentij paviliot svetimos kult ros svetim j eiles patraukdavo prie savo t vyn s, o suklaidint liaud , kuri paprato bod tis savo kalba ir lenkti prieš svetim galyb savo galv , gerbti sav j lietuvišk galyb ir jai reikaling pagarb teikti ir meil reikšti. Tame ir gl d jo visa Basanavi iaus paslaptis senov aiškinant kelti lietuvi visuomen s tarpe tautin susipratim , žadinti j iš apsn dimo ir mokyti myl ti ir gerbti sav j kalb ir t v žemel . Ir ta paslaptimi jis nugal jo svetim j apgaul skiepytas m s tautai prietaringas paži ras, atgaivino prabo i dvasi ir taut ant koj pastat s prived j prie politin s nepriklausomyb s. „Aušr “ leisdamas

¹⁾ „Aušros 40 m. sukakt.“ 80—1 pusl.

savo pirmo numerio prakalboje jis raš : „Kaip aušrai auštant nyksta ant žemės nakties tamsybė, o kad taip jau prašvist ir Lietuvos dvasia“. Praėjus 40 metų po šio troškimo pareiškimo didis tautos patriarchas džiaugsmingai konstatuoja:

„Dabar 40 metų praėjus nuo „Aušros“ steigimo, tik girtis tenka, matant šiandien, kad ta dvasia lietuvių tautoje taip gražiai prašvito ir kad mes, jos steigėjai, velijimas ir noras visiškai išsipildė ... sulaukus nepriklausomos Lietuvos!“¹⁾

domu dar mesti žvilgtelėti Basanavičiaus politinę programą. Basanavičiaus buvo tik lietuviškas. Ekonominiai socialiniai reikalavimai jam nerūpėjo ir negalėjo būti anaisiais darbo laikais. Dėl to jis galėjo dirbti bendrai su vairiais politiniais pažiūrėjusiais žmonėmis, pradėdamas krikščionimis demokratais ir baigiant socialdemokratais. Jo tikslas buvo „Lietuviai mes brangi kalbame nuogrupulčius atvaduoti“. Jeigu tad kalbame apie jo politinę programą, tai gali būti kalba tik apie programą šiose ribose. Savo prakalboje tilpusioje „Aušros“ 1 nr. jis štai kokią paduoda programą: „Juk ir mes esam tokie pat žmonės, kaip ir mes kaimynai ir norime visomis teisybėmis, priklausomomis visai žmogystei, lygiai su mes kaimynais naudoti. Tarp tokių teisybių pirmutinė būtų ta, kad Lietuvoje lietuviams mokslas ir apšvietimas lietuviškose mokyklose gauti. Šiandien mes visi gana gerai numanome, jog škalas (šuilis) su svetimomis mokslo kalbomis daugiausia lietuvius paveria svetimais, atskiria vaikelius nuog jų gimdytojų. Ar ilgai dar taip dusuos negali tikrai žinoti, bet kaip galima išmanyti, nužirint ant veikalų mes gadyne, lietuvių troškimams ir norams neveik dar išsipildys“. Toje pačioje prakalboje jis pabrėžia, jog jis „nekludysis iš pradžių ir užrubežinis politikos“. Reiškia Basanavičiaus eidamas su spaudos organu pasauliną savo programą turi tik vieną punktą — lietuvių kalbą ir lietuvišką mokyklą. Kelias tam tikslui pasiekti naudoja visus, kokius anaisiais laikais ir an laiku lygomis galėjo panaudoti. Caro Aleksandro III vainikavimo metu jis ragina pav. žmones, siūsti kolektyvinius prašymus ministeriui prašant grąžinti spaudą; ministeriui nepatenkinus, kreiptis prie paties caro. Dėl tos „Aušros“ Jono Žvirblio eilutės, kuri ištrauk žemiau paduosiu, parodo ir lietuvių tų laikų nuotaiką rus valdžiai ir ryškiai apibūdina reikalavimus.

Mylist caro versmės yra giles,
Šiandien ne vienas daugelį kovil s
Ogi lietuvis tik to nor t,
Kad raštus savo tur t gal t.

Kad knygos Vilniuj, Kaune spaust si
Kad nereik t eit Papras,
Ir ten vog ioms, nak ia tamsiausia
„Aukso Altori“ pirkti brangiausi.

¹⁾ „Aušros 40 m. sukakt.“ 18 pusl.

Padaryk, care, tik t malon
Lai spaudžias knygos ir m s šone!
Tai nors ant ugnies, jei prisakysi,
Šoksime už tave, pats pamatysi!

Tokie kukl s buvo „Aušros“ reikalavimai. Del ko, pamatysim v liau.

Bet štai at jo 1905 m., reiškia praslinko nuo tokios programos išstatymo 22 m Basanavi ius Didžiajame Vilniaus seime kartu su kitais jo dalyviais, savo program jau žymiai praple ia. Jis jau reikalauja Lietuvos autonomijos. Bet siekti jos jis vengia aktyvios kruvinosios revoliucijos. Jis tenkinasi pasyviu pasipriešinimu. Pra jo dar 13 met . Basanavi ius su visa Tautos Taryba proklamuoja Lietuvos nepriklausomyb ir pirmas po tuo aktu pasirašo.

Prof. B io tvirtinimu Basanavi ius dar 1905—8 m. palai kydavo santykius su Rus D mos kadetais, stat s jiems reikalavimus mažu kuo menkesnius už nepriklausomyb . („Rytas“ N39)

Sekant toki Basanavi iaus programos evoliucij , matant kaip jo pradendant minimaliu reikalavimu—„lietuviškos mokslinijos“ ir baigiant maksimaliu — Lietuvos nepriklausomyb s, daros aišku, kokios vert s jo asmeny buvo politikos žmogus. Knaisiodamasis po Lietuvos senov Basanavi ius mokslininkas romantikas; susidurdamas su realia dabartimi — jis nuosaikus, bet išmintingas realus politikas.

„Aušros“ programa t las nebuvo patenkintas. Ji nevienam rod s per siaura, ne dr si, bailiška. Tokius priekaištus dar tie, kurie save vadino realistais, bet faktinai buvo romantikai. Juk reikalavim pastatyt — nereiškia dar kad jis bus patenkintas. Reikalinga jis iškovot. Iškovot galima tuomet, kai stiprus kas kovoja ir silpnas su kuo kovojama. Basanavi iaus gi laikais buvo kaip tik atbulai. Kas kovoja buvo silpnas, labai silpnas. Inteligentijos dauguma buvo svetim rankose. Liaudis nes moninga.

Po Lietuv — žiema. Nei žodžio nei rašto
Neleidžia erelis, suspaud s sparnais.

Kovotoj buvo keli žmon s. Vieniems šilta buvo po erelio sparnais—jie ramiai sau po jais t nojo. Kitiems baisu jo buvo — ne dr so prieš j stoti. Juo labiau—Lietuva tur jo reikalo nesu vienu, bet su trimis ereliais. Rus , lenk ir vokie i . Visi tie ereliai, nors kukli „Aušr “ su visai nekalta, rodos, programa, savaip drasko savo pl šriais nagais. Vokie iai laikydami j „slaviška propaganda“ šalina iš savo žem s jos redaktorius ir bendradarbius. Lenkai vadina j caro padaru, puola j savo spaudoj, o jos vadus vadina „zuchy uzbrojeni w dlugie uszy“¹⁾ Rusai gi jos ne sileidžia Lietuv , baudžia ir rašytojus ir skai-

1)

M. Gustaitis „Rytas“.

tytojus už Lietuvos rusinimo darbo trukdym. Basanavius ia pasirod didelės drisos žmogumi, kokios gali turėti tik tokie dvasios milžinai, koks kad jis buvo. Leisdamas „Aušr“ v lionis paskelb kovą visiems Lietuvos priešininkams — rusams, vokiečiams ir lenkiškajai bacilai—(bacillus polonius — kaip jis pats vadina. Mykolo Biržiškos apibdinimu „tai buvusi didžiausia pasauly revoliucija, koki istorija težinanti — sukilimas vos bepradedantios susiprasti tautelis prieš didžiul rus - vokieči - lenk santarv“¹⁾). Tai buvo silpnio Dovydo kova su milžinu Galijotu. Nors kova t s si ilgai — bet ji laimta. Laimta d l realaus tos kovos vado — Basanaviiaus galvojimo ir apskaičiavimo. Pastaus programos maksimum iš karto—visas judjimas iš pirmo žygi b t pasmaugtas ir su šaknimis išrautas. Stipriant kovotoj eilms—Basanavius pl t ir program. Patogioms slygoms susidarius—jis pastat reikalavim maksimum ir juos realizavo. Atgauta Lietuvos nepriklausomyb. Iš to tat aišku, — kiek m s nepamirštinas v lionis buvo genialus — tautos žadinimo varpininkas, tiek buvo genialus ir kovos vadas, strategas, politikas.

Šita jo ypatybe m ginama išaiškinti ir m s didžiojo tautos patriarcho susidjusieji santykiai su Bažnyia ir jos atstovais — kunigais. Aš pasitenkinsiu faktais. Jie patys nušvies palieš j klausim. Kriškionys s per vis savo ilg met darbuot kaip mokslo Basanavius niekad ne žeid. Kunig kaip kunig nepuol. Jei kartais tekdavo kritika paliešti kunig, tai neliet jo kaip kunigo, tik kaip nevykusio tautinio nusistatymo Lietuvos s n. Tokios kritikos neišvengdavo ir pasaulieiai nepaisant j politini nusistatym. Basanavius m gdavo teisyb akis pasakyt kiekvienam, kas buvo prieš taut nusid j s. Jo darbuot j randame toki žygi, kurie dar kart rodo, kad jis buvo lietuvis per d m ir tik lietuvis, kurio aukščiau tikslas Lietuva ir jos švies ateitis, bet vienkart duoda pamato manyti, kad tikyba ir tikybos reikalai, jam nebuvo svetimi ir kad savo asmens ir tautos gyvenime jai skyr toli gražu ne paskutin viet .

1906 m. Basanavius sumano ir drauge su kitais visuomenininkais kuria „Sjung gr žinti lietuviškajai kalbai teises Lietuvos bažnyiose“. Rašo jai program ir faktais motyvuot rašt, kuris buvo teiktas dvasinei Vilniaus valdžiai. Laim jo tai, kad buvo prapla lietuvi kalbos teis s Vilniaus kunig seminarijoj ir sulenkintose parapijose.

Bene 1907 m. Basanaviiaus pastangomis gauta iš rus valdžios leidimas lietuviams maldininkams vykti Romon. Nebuvo lengva tai pasiekti, nes veik šimt met toks leidimas nebuvo duodamas. Pavyko jam tas rus valdžios nusistatymas pakeisti savo autoriteto ir paties pažin i d ka.

¹⁾ Iš M. Gustai io str. „Rytas“.

Basanavi ius daug d jo pastang gauti Vilniui lietuvių vyskup . Tai pasiekti buvo sunku. Jis gyveno viltimi jo sulauksi s. Ir 1919 sulauk savo bendradarbio a. a. arkivyskupo Jurgio Matulevičiaus.

Jis ir bažnyčia nevangia. Retkariais joje ieško savo sielai pasilsio. „O kai tauta džiaugias kuo ar liedi ko savo bažnyčioje, doc. Tumo tvirtinimu, Basanavičius pirmas ten“¹⁾.

Niekad pats velionis nesierzindavo su Lietuvos katalikais ir kit už tai nepagirdavo. Jis mokėjo kitą tikiškinį nusistatymą pagerbti. Katalikybės žeidimas jam buvo nemalonus. Kiek nemalonus matyti iš to, kad 1922 m. rašytam savo straipsnyje „Ausros“ genezis²⁾ rado reikalingą pažymėti, jog pirmam „Ausros“ numerį užgauta tikiškiniai jausmai be jo kaltės, kadangi redaktorius dėl to straipsnio nesiklausdamas.

Rengdamasis skirtis su šiuo pasauliu velionis atliko išpažintį ir pirmą paskutinį patepimą. Prie kunigo jis ir Dievui sielą atidavė.

A. a. dr. Basanavičius ir šitoje srityje išlaikė savo didybę. Jis kataliku gimė ir kataliku mirė.

Kas buvo Lietuvoje stojus a. a. Basanavičiui tautos darbo dirbti? Jis tai atsako savo jau mano mintyse „Ausros“ prakalboje taip rašydamas:

„Jau daug šimt metų praejo kai paliov Lietuvos giedrotose padangse spindėjus žvaigždė, kuri mūsų tautoms švietė; tamsi neperregiama kama apsiūta mūsų linksmose senovėje žemėje; visokie vargai ir sunki, o ilgai vergų išdildė iš atminties mūsų pamintimus laimingesnio ir nevangingo gyvenimo; užmiršome, kuo mes senovėje buvome, ir tik rečiau jau dainoje ar pasakoje randi paminklį minavot iš praeities mūsų ... Liko dar kalba mūsų garbinga, apie kurią mes galime drįsiai su mokytų vyrų ištartį: „Die Sprache ist unsere Geschichte“. Šiaip — viskas pragaišo, o ir tas mūsų vienutelis skarbas kalba taipogi nyksta“³⁾.

Ir šiuo metu kada visa pragaišo, kada vienintelis tautos skarbas — kalba — sparčiai nyko, kada jos geriausi sūnūs — inteligentai girdijosi save lietuviams pripažinti, kada pagaliau rusai su savo talkininkais vokiečiais ir lenkais griebėsi paskutini priedomoni amžinai palaidoti lietuvių tautą ir Lietuvos vardą iš gyvenimo išbraukti, šituo Lietuvos mirdimo metu, mūsų gyvenimo juodžiausios vergovės ir žiauriausios rusų priespaudos naktį — stoja sunkaus amžinio sligimo nukankintos ir nukamuotos mūsų tautos priešakyje Apvaizdos šios garbingas pranašas ir laisvės

1) „Vaižganto Raštai“ IV tomas 104 pusl.

2) „Ausros 40 metų sukaktuvėse“ pusl. 17.

3) Mano pabraukta M. K.

varpais skambindamas šaukia savo mylim taut iš amži letargo pabusti ir stoti savo garsi j prabo i kelius. Šviesaus m s tautos laisv s varpininko — Basanavi iaus — apsišarvojusio prieš stosiant sunk j darb — karšta neinteresuota t vyn s meile, skais iomis doryb mis, stabiu mokslu, nenuilstamu darbštumu, sav s išsižad jimu ir pasiukojimu t vyn s reikalams — varpai skamba vis galingiau ir galingiau, j stebuklingi aidai plinta tolyn ir tolyn, pagaliau pasiekia kiekvien tautiet , pastato visus ant koj , ir pats stov damas sukeltos tautos priešaky veda j ilgai sunkiais eršk iuotais keliais pirmyn ir pirmyn prie tos skais iosios „žvaigždels, kuri m s t v t vams šviet “. Iš 1883 met tas m s amžiais gerbtinas tautos vadas priveda savo taut prie 1905, m., iš 1905 m. prie 1918 m. vasario 16 dienos ir ia sustoja. ia krito jo vedam taut ilgus metus sl gusieji vergu- v s pan iai, ia laisv atgauta, ia žengta žad t j žem . Jis, kaip Moz , ved s savo taut iš nelaisv s nam žad t j žem

— duoda pasils t jai po ilgos kelion s savo reikalus aptvarkyt. Bet likimas nel m jai ils tis. Atsigav ereliai, v l puola savo auk ir drasko j iš vis pusi . Laisv s kovoj užgr dinta tauta apsigina, bet Vilnius lieka baltojo erelio naguos. M s senas varpininkas neži rint savo nuovargio ir amžiaus naštos lieka Gedimino pilies sargyboje, prie tautos aukuro, eina ir toliau tautos laisv s ir suvienijimo varpininko sunkias pareigas ir laukia sav j ateinant. Nesulauk ir krito. Jo skaisti siela nuskrido kit ramesn j gyvenim prie Aukš iausiojo T vo, Kuris tesuteikia jam už didžius m s tautai nuopelnus amžin ramyb , o k nas liko ia pat Vilniuj, šalia Vytauto ir kit m s tautos didži vadov , kad ir iš po šaltos Ras žemels šviest mums skais iu atminimu ir rodyt tikrus tautos ir valstyb s gyvenimo kelius.

Jis mir , bet darbai jo gyvi ir gyvens m s tautoj amžinai. Jis mir , bet dvasia jo su mumis, ir ja mes privalom gyventi. Jis mir nepalik s tautai testamento ir ne pareigoj s jos žodžiu. Bet jo testamentas — tai jo šviesus asmuo, jo dideli darbai, jo keliai, kuriais ved taut , jo skais t idealai. Kas supras t testament , supras ir pareigas, koki jis iš m s reikalauja eiti. Statyti Lietuv ir jos gerov aukš iau savo asmens reikal , viršuj savo simpatij ir antipatij , dirbti jai neinteresuotai, sav s išsižad jus, save jai paaukojus, eiti tik tais keliais, kurie veda Lietuv prie laimingesn s ateities; Vilniaus niekad nepamiršti ir neatsižad ti, — štai trumpa to didžiojo tautos vyro testamentone santrauka; štai jo valia. Nieko malonesnio garbingojo velionies sielai mes šiuo metu ne stengsim parodyti, kaip pasižad ti jo testament pildyti s žiningai, atkakliai ligi gyvenimo pabaigos.

Prisiekim tad visi, prisiekim tam Dievui, kas kur tiki prieš vos šiandien naujai supilt m s mylimiausio vado kap , kad jo valia — mums šventas sakymas, kad b sim skais i Lietuvai nauding id j varpininkais, kad eisim, kad ir vairiais bet tik

Lietuvos keliais, kad dirbsim tik ad majorem Lithuaniae gloriam.
Prisiekiame iškilmingai, kad prieš visus Lietuvos priešininkus iš
kur jie beb t , ir kas jie beb t , met visa šal , pamirš visa,
kas buvo tarp m s —

Mes vienas vien sustosim kov ,
Kaip milžinas amži baisus!
O meil t vyn s tik bus mums vadovu
Ir Dievas, Kurs r do visus.
Darbuos gi mes eisim, kur šaukia t vyn
Apginsime, broliai, k proseniai gyn —
T vyn s nelaim s pražus!